

ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫ АССАМБЛЕЯСЫ
АССАМБЛЕЯ НАРОДА КАЗАХСТАНА

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ ҒЫЛЫМ КОМИТЕТІ
КОМИТЕТ НАУКИ МИНИСТЕРСТВА ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПРЕЗИДЕНТІНІҢ ЖАНЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУ АКАДЕМИЯСЫ
АКАДЕМИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРИ ПРЕЗИДЕНТЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Аманжол Қалыш • Дәулет Жайлыбаев

ҚАЗАҚСТАН ӘЗЕРБАЙЖАНДАРЫ АЗЕРБАЙДЖАНЦЫ КАЗАХСТАНА

ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫ АССАМБЛЕЯСЫ
АССАМБЛЕЯ НАРОДА КАЗАХСТАНА

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ ҒЫЛЫМ КОМИТЕТІ
КОМИТЕТ НАУКИ МИНИСТЕРСТВА ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПРЕЗИДЕНТІНІҢ ЖАНЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУ АКАДЕМИЯСЫ
АКАДЕМИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРИ ПРЕЗИДЕНТЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Аманжол Қалыш • Дәулет Жайлыбаев

ҚАЗАҚСТАН ӘЗЕРБАЙЖАНДАРЫ
АЗЕРБАЙДЖАНЦЫ КАЗАХСТАНА

Астана 2016

З
З
И,
-
Н
О
С,
В
И
И
/
:И
:И
ИЯ
ЭЯ
ГУ
4X
95
1,5
16.
16.
16.
16.
16.

ӘОЖ 391/395
ҚБЖ 63.5
Қ 18

Баспаға ұсынған Қазақстан халқы Ассамблеясының Ғылыми-сарапшылық кеңесі
Кітап «Тарих толқынындағы халық» мемлекеттік тапсырмасын жүзеге асыру бойынша «Ірі этностық топтардың тарихын қоса алғандағы Қазақстан Республикасындағы этносаралық және конфессияаралық қатынастар тарихы» тақырыбы аясында дайындалды.

Редакцияны басқарған Қазақстан халқы Ассамблеясы Төрағасының орынбасары, саяси ғылымдарының докторы **Е.Л. Тоғжанов**

Пікір жазғандар:

Б.Б. Кәрібаев, тарих ғылымдарының докторы, профессор, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан тарихы кафедрасының меңгерушісі, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі

Л.Т. Қожакеева, тарих ғылымдарының докторы, профессор, Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті, Тарих кафедрасының меңгерушісі

Жобаның ғылыми жетекшісі: А.К. Садуақасова, әлеуметтану ғылымдарының докторы, ҚР Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы, Орталық Азия өңіріндегі этносаралық және конфессияаралық қатынастарды зерттеу орталығының жетекшісі

Авторлары:

А.Б. Қалыш, тарих ғылымдарының докторы, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Археология, этнология және музеология кафедрасының профессоры

Д.Ж. Жайлыбаев, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы тарих және этнология институтының ғылыми қызметкері, тарих магистрі

Қ 18 Қазақстан әзербайжандары (тарихи-этнографиялық зерттеу) / Қазақстан халқы Ассамблеясы, Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Ғылым комитеті, Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы, А.Б. Қалыш, Д.Ж. Жайлыбаев – Астана, 2016. – 164 б.

ISBN 978-601-06-4022-1

Еңбекте Қазақстанда әзербайжан этносының қалыптасу тарихы, кезеңдері, орналасу аумағы мен әзербайжандардың саны зерттелген. Сондай-ақ олардың арасындағы мәдени және тілдік, отбасы мен неке жағдайлары сипатталған.

Кітап тарихшыларға, әлеуметтанушыларға, өлкетанушыларға, сонымен бірге Қазақстандағы этникалық топтардың тарихы мен қазіргі уақыттағы дамуына қызығушылық білдірген оқырман қауымға арналады.

ӘОЖ 391/395
ҚБЖ 63.5

ISBN 978-601-06-4022-1

- © Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Ғылым комитеті, 2016.
© Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы, 2016.
© А.Б. Қалыш, Д.Ж. Жайлыбаев, 2016.
© Баспа «InDesign studio» ЖШС, 2016.

УДК 391/395

ББК 63.5

Қ 18

Рекомендовано к печати Научно-экспертным советом Ассамблеи народа Казахстана

Книга подготовлена в рамках реализации государственного задания «Народ в потоке истории» по теме «История межэтнических, межконфессиональных отношений в Республике Казахстан, включая историю наиболее крупных этносов».

Под общей редакцией заместителя Председателя Ассамблеи народа Казахстана, доктора политических наук **Е.Л. Тугжанова**

Рецензенты:

Б.Б. Карибаев, доктор исторических наук, заведующий кафедрой истории Казахстана Казахского национального университета имени Аль Фараби, профессор, член корреспондент НАН РК

Л.Т. Кожакеева, доктор исторических наук, заведующая кафедрой истории Казахского национального женского педагогического университета, профессор

Научный руководитель проекта: А.К. Садвокасова, доктор социологических наук, руководитель Центра по изучению межэтнических и межконфессиональных отношений в ЦАР Академии госуправления при Президенте Республики Казахстан

Авторы:

А.Б. Калыш, доктор исторических наук, профессор кафедры археологии, этнологии и музеологии Казахского национального университета имени аль Фараби

Д.Ж. Жайлыбаев, научный сотрудник Института истории и этнологии имени Ш.Ш. Уалиханова, магистр истории

Қ 18 Азербайджанцы Казахстана (историко-этнографическое исследование) /
Ассамблея народа Казахстана, Комитет науки Министерства образования и науки Республики Казахстан, Академия госуправления при Президенте Республики Казахстан, А.Б. Қалыш, Д.Ж. Жайлыбаев – Астана, 2016. – 164 с.

ISBN 978-601-06-4022-1

В книге проанализированы история, периоды формирования, ареал распространения и численность представителей азербайджанского этноса нашей республики. Также дается характеристика их культурного и языкового, семейного и брачного положения.

Книга адресована историкам, социологам, краеведам, а также широкому кругу читателей, интересующихся историей и вопросами современного развития этнических групп Казахстана.

УДК 391/395

ББК 63.5

ISBN 978-601-06-4022-1

© Ассамблея народа Казахстана, 2016.

© Комитет науки Министерства образования и науки Республики Казахстан, 2016.

© Академия госуправления при Президенте Республики Казахстан, 2016.

© А.Б. Калыш, Д.Ж. Жайлыбаев, 2016.

© «InDesign studio» ЖШС, 2016.

КІРІСПЕ

Тақырыптың өзектілігі. Қазіргі уақытта Қазақстанда мекендейтін әзербайжан этносы өкілдерінің тарихын, елімізге күштеп депортациялануы және бейімделу тәуекелдерін, орын алған салдарын болжамдау үшін кең көлемді зерттеулер кешенін жүргізу қажеттігі әбден пісіп жетті. Қазақстандағы әзербайжандардың және басқа да ірі және шағын этностардың ықпалдасу мәселесін шешу ісі мемлекет пен қоғамға, экономикалық және әлеуметтік-мәдени жағынан да өте өзекті мәселе болып отыр. Олардың жергілікті қазақ және басқа да көршілес халықтармен бейімделу және ықпалдасу мәселелерінің кезеңдері мен деңгейлері бойынша, уақытша болса да, сәйкестендіру мақсаткерлік зерттеуді талап етіп тұр. Еліміздегі түрлі этнос өкілдеріне деген жергілікті қоғамның көзқарасын зерттеу, елдегі толеранттық деңгейін көтеру үшін де керек. Жобаны тиімді іске асыру аталмыш этностың қазақстандық қоғамға ықпалдасуын жеңілдетеді, олардың қазақстандық ұлт құрылымына белсенді қатыстыруға мүмкіндік туғызады.

Жұмыстың зерттелу деңгейі. Әзербайжандар мен басқа да Кавказ халықтарының Қазақстан мен Орта Азияға, Сібірге депортациялануына арналған арнайы еңбектердің қатарына Н.Ф. Бугайдың¹, В.Н. Земсковтың², Д.В. Шабаевтың³, Т.А. Курдаевтың⁴, М.Қ. Қозыбаевтың⁵, Э.Ж. Уәлихановтың⁶, К.С. Алдажұмановтың⁷, У. Садықовтың⁸, П. Полянның⁹, Т. Кульбаев пен А. Хегайдың¹⁰, Э.А. Аджиеваның¹¹,

¹ Бугай Н.Ф. К вопросу о депортации народов СССР в 30-40-х годах // История СССР. – 1986. – №6. – С. 135-144; Соныкі. 20-40-е годы: депортация населения с Европейской России // Отечественная история. – 1992. – №4. – С. 37-49; Соныкі. 30-е годы: о депортации иранцев из Азербайджана в Казахстан // Восток. – 1994. – № 6. – С. 146-154.

² Земсков В.Н. Спецпоселенцы (по документам НКВДи МВД СССР) // Социологическое исследование. – 1990. – № 11. – С. 103-114.

³ Шабаев Д.В. Правда о выселении балкарцев. – Нальчик: Эльбрус, 1992. – 280 с.

⁴ Курдаев Т.А. Книга народной памяти (о турках). – Алматы: Казахстан, 1996. – 104 с.

⁵ Қозыбаев М.Қ. Некоторые аспекты изучения истории депортированных народов // Депортация народов и проблемы прав человека: Материалы семинара / Ред. И. Трутанов и др. – Алматы: Фонд «XXI век», 1998. – С. 3-10.

⁶ Уәлиханов Э.Ж. Переселение иранцев в Казахстан // Депортированные в Казахстан народы: время и судьбы. – Алматы: Арыс-Қазақстан, 1998. – С. 151-155.

⁷ Алдажұманов К.С. Карачаевцы: по злобному навету // Депортированные в Казахстан народы: время и судьбы. – С. 239-240; Соныкі. Балкарцы: без вины виноватые // Депортированные в Казахстан народы: время и судьбы. – С. 241-242; Соныкі. Ингуши и чеченцы: в памяти остается все // Депортированные в Казахстан народы: время и судьбы. – С. 251-264; Соныкі. Чужого горя не бывает: [О расселении спецпереселенцев с Северного Кавказа] // Депортированные в Казахстан народы: время и судьбы. – С. 272-292.

⁸ Садықов У. Курды: депортация в Казахстан // Депортированные в Казахстан народы: время и судьбы. – С. 180-181.

⁹ Полян П. Не по своей воле.... История и география принудительных миграций в СССР. – М., 2001. – 321 с.

¹⁰ Кульбаев Т., Хегай А. Депортация. – Алматы: Данекер, 2000. – 269 с.

¹¹ Аджиева Э.А. Депортация народов Северного Кавказа в годы Великой Отечественной войны: причины и следствия. (На примере карачаевского и балкарского народов): автореф. дисс... канд. ист. наук. – Пятигорск, 2001. – 30 с.

МАЗМҰНЫ

КІРІСПЕ	5
I тарау. ӘЗЕРБАЙЖАНДАРДЫҢ ҚАЗАҚСТАНҒА ЕРІКСІЗ ӨШІРІЛУІНЕ ДЕЙІНГІ ТАРИХЫ МЕН ЖАҒДАЙЫ	9
II тарау. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ӘЗЕРБАЙЖАНДАРДЫҢ ЭТНОДЕМОГРАФИЯЛЫҚ КӨРСЕТКІШТЕРІ	17
2.1 Әзербайжандардың Қазақстанға қоныстану тарихы.....	17
2.2 Әзербайжандардың 1950-2000 жылдардағы саны мен орналасу көрсеткіштері	22
III тарау. ӘЗЕРБАЙЖАНДАРДЫҢ ЭТНОТІЛДІК КӨРСЕТКІШТЕРІ	32
IV тарау. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ӘЗЕРБАЙЖАНДАРДЫҢ ЭТНОМӘДЕНИ ДАМУЫ	50
V тарау. ӘЗЕРБАЙЖАН ОТБАСЫ ЖӘНЕ ОТБАСЫЛЫҚ ҒҰРЫПТАР.....	59
ҚОҒАМДЫҚ ҚОРЫТЫНДЫ.....	73
Әдебиеттер тізімі.....	149
Қысқартулар.....	158
Қосымшалар.....	158

**ҚАЗАҚСТАН ӘЗЕРБАЙЖАНДАРЫ
АЗЕРБАЙДЖАНЦЫ КАЗАХСТАНА**

**Аманжол Калыш
Даулет Жайлыбаев**

Орысшадан қазақшаға аударған – *А.С. Каленова*
Компьютерде терген – *М.-Ә.А. Боранбай*
Дизайн және беттеген – *Б.К. Бегалина*
Техникалық редактор – *А.Б. Мұсабаева*

Подписано в печать 30.12.2016 г.
Гарнитура «K_Plumb». Печать цифровая.
Бумага Colotech. Тираж 13 экз.
Отпечатано в ТОО «InDesign studio».